

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ ТА ІНШІ ПОДІЇ 2013–2014 рр. В МАС-МЕДІА: ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРОТИСТОЯННЯ, РІК ВОСЬМИЙ

Ю. Д. Паламарчук, К. І. Мелекесцев

Анотація: Стаття базується на аналізі причин та результатів Революції Гідності на основі новітніх джерел (законів, політичних заяв, а також статей в українських, російських та західних ЗМІ) задля виявлення типових наративів й постулатів в ЗМІ різних країн щодо подій 2013–2014 рр. та описання їхніх наслідків.

Ключові слова: інформаційна війна, Революція Гідності, постправа, криза в Україні, «українське питання».

Чи відбувалося спотворення інформації на тлі так званої інформаційної війни? Який вплив мають українські та закордонні ЗМІ на сприйняття парадигми «українського питання»? Як розуміли та розуміють парадигму «Революції гідності» у різних країнах? На ці та інші питання намагатиметься відповісти авторка статті. Розглянувши статті українських, німецьких, американських, та російських ЗМІ, ми зможемо зрозуміти бачення цієї проблеми в різних державах, а також зрозуміти проблематику розуміння так званого «українського питання» у світі: від підтримки та співчуття з боку європейських держав до інформаційної агресії з боку Російської Федерації...

Звертаючись до аналізу джерел і літератури навколо цих подій, цікавим на думку авторки, є те, що саме з початку «Євромайдану» починається загострення інформаційної протистояння (information warfare), а саме Російської Федерації щодо України. Доказами цього є те, що, по-перше більшість російських джерел інформації починаючи з 2013–2014 року створювали дезінформативні заяви по типу «Независимость Украины построила Россия», «Крым и Донбасс это русские земли», «Россия опять дает помощь украинцам в Крыме и Донбассе»... Це типові апеляції до історії заради вирішення політичних завдань сучасності. Зустрічалися вони й у відносно менш проблемних українсько-польських відносинах [1]. Також заяви про «побудову країни» характерні для антигрузинської пропаганди Кремля [2]. Як зазначають українські дослідники в добу т. зв. «постправади» пропаганда щодо історії буде все більше поширюватися в інформаційному полі України, як з боку московської сторони, так і українськими політиками [3].

Щоб зрозуміти, які саме аспекти Революції гідності викликали яскраву реакцію в ЗМІ, призвівши до посилення інформаційного протистояння, нам слід буде звернутися до історії подій тієї доби, щоб виокремити найбільш «гарячі» для мас-медіа події. Наприкінці листопаду 2013 року почалися перші мирні протести студентів внаслідок відмови підписання президентом Віктором Януковичем угоди про інтеграцію України в Європейський Союз. Він стверджував, що Україна не може дозволити собі «жертвувати» торгівлею з Росією, яка виступила проти угоди. Він також охарактеризував пропозицію ЄС позичити Україні 610 млн євро (510 млн фунтів стерлінгів; 828 млн доларів) як недостатню і сказав, що для модернізації економіки до «європейських стандартів» їй знадобиться щонайменше 20 млрд євро....» [4; 5]. Аналізуючи цю кричущу заяву ми можемо зрозуміти, що на практиці це означало явне підтримування проросійської сторони, яку уособлювали такі рухи як «Украинский выбор», «Прогрессивная социалистическая партия» та «Русский блок», розповсюджуючи думки серед українських громадян з сентенціями «нам потрібна допомога від братнього російського народу, щоб врятуватися від поглинання прозахідними ідеями умів людей». Якщо протягом року «Партія регіонів» та Віктор Янукович хизувалися очікуваним «європейським успіхом», то після осінньої зустрічі з кремлівським керівником Володимиром Путіним український президент різко змінив риторику та підтримав заяви відкрито промосковських політичних сил, які стараннями «експансії» «Партії регіонів» за президентства їхнього лідера перетворилися на політичних аутсайдерів. «Регіонали»

відчували себе хазяями ситуації в країні, вибивши «дружбу з Росією» в прокремлівських та «інтеграцію до ЄС» в «помаранчевих». Проте така впевненість, укупі з особистими рішеннями Віктора Януковича врешті призвели до політичної кризи [4].

Згодом, 16 січня 2014 р. у Верховній Раді України було підписано так звані «Диктаторські закони», згідно з якими накладалися обмеження на права громадян на свободу зборів за «московським рецептом», що було немислимим для вже більш ніж 20-річного на той момент досвіду української демократії: «Участь у зборах, мітингу, вуличному поході, демонстрації, іншому масовому заході в масці, шоломі або з використанням інших засобів чи способів маскування з метою уникнення ідентифікації особи або наявність у особи, яка бере участь у такому заході, відкритого вогню, піротехнічних засобів (освітлювальних, сигнальних, імітаційних), зброї... а також участь у такому заході без дозволу органів внутрішніх справ у форменому одязі... – тягнуть за собою накладення штрафу від ста п'ятдесяти до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб» [6]. Аналіз тексту закону показує, що в ньому знехтували принципами та нормами міжнародного права; обмежуючи права громадян держави; таким чином створювалися сприятливі умови для укріплення влади Президента України та збереження так званого «режиму Януковича». Фактично, це означало створення режиму-кальки з путінського авторитаризму з його «забороною несанкціонованих мітингів», що розвивалося у синергії з відвертим підтриманням проросійської політики на теренах України представниками владної коаліції: «Партії Регіонів», а також «Комуністичної партії України» Петра Симоненка. При чому роком раніше ті ж «регіонали» вихваляли успіхи євроінтеграції за їхнього президента та уряду, але від моменту «порозуміння» того з Путіним ніби забули власні слова на користь євроінтеграції [4].

Задля поглибленішого читання так званої «проблеми розуміння Українського питання» в Російській Федерації можна звернутися до видань, які довгими роками представлялися в міжнародному товаристві як «поважні» та незалежні з точки зору журналістики, але з початком агресивних дій Москви щодо сусідів швидко зайняли прокремлівську позицію. Прикладами таких видань будуть *gazeta.ru*, *tass.ru*. У 2015 р., за рік після перемоги Революції гідності, під час загострення на фронті, перед медіа країни-агресора поставало завдання: зобразити Україну як «Іншого», який от-от програє «Нашим». Минулорічні прогнози швидкого розпаду України після захоплення Кримського півострову виявилися неуспішними. Московські ЗМІ всіма своїми «силами» та «можливостями» хотіли створити образ «України-дурня», «придатку Росії», а також «наростаючої загрози поширення ідей „загниваючого Заходу”», саме ось такі наративи ми можемо спостерігати у статті російського сайту *Gazeta.ru*: «Триваюче протистояння всередині української еліти показує, що вона так і не витягнула уроки з «майдану» дворічної давності...» [7]. Вже з перших рядків тексту редакція «незалежної» газети в едіторіалі створювала такий собі негативний образ України та української еліти як такої, легко можна зрозуміти, що це є прямим натяком на те, що влада в Російській Федерації є «розумнішою» (і через «брак розуму» страждає «бідний братній український народ»).

Серед інших аспектів «дурості» та «поразок Майдану» московська преса намагалася зобразити Україну країною «революционных перегибов». Щоб зрозуміти цей елемент пропаганди звернемось до статей російських ЗМІ *Gazeta.ru* та *Tass.ru*, де дуже «яскраво та бурхливо» обговорювали політичну боротьбу в перші роки президентства Петра Порошенка. Про цю подію ми теж можемо бачити згадки у рядках статті на сайті *Gazeta.ru*: «...вони явно чекали не обміну матюками між одними з тодішніх героїв – Арсеном Аваковим і Михайлом Саакашвілі... Тим більше на очах у президента нової України Петра Порошенка, який виявився явно не в змозі зупинити двох своїх підлеглих, які звинувачують один одного в корупції – найстрашнішому політичному «гріху», проти якого і повстав Київ, а разом з ним і значна частина країни...» [7]. Типова для демократичної України конкуренція політиків в Москві здається «дурістю», «дикунством», а ідея «гріховності» корупції здається чимось унікальним для «українського повстання». В результаті такої

антиукраїнської пропаганди виходить, що в тексті подається позитивне ставлення до корупції як такої, ніби в сучасних російських реаліях життя це має бути нормальним явищем (можна згадати хрестоматійне «Війна – це мир»). Саме такі постулати були використані в площині розуміння «постправди» як такої в українській проблематиці.

Схожий наратив про «президента-дурня» ми можемо спостерігати у статті Tass.ru вже поточного, 2021 року, де українські політики описуються мовби більшовицькі вожді пролетаріату: «Всі ці роки ті, що прийшли до влади, вожді “євромайдану”, намагалися представити подію не інакше як “революцію гідності”, а той, хто насмілювався відкрито називати це державним переворотом, або стикався з судовим переслідуванням, або просто був змушений покинути країну. Вражаюча перемога Володимира Зеленського над президентом “євромайдану” Петром Порошенко змусила багатьох по-іншому поглянути на події тих днів...» [8]. Проаналізувавши цю статтю ми можемо спостерігати яскравий прояв негативного ставлення до персони попереднього президента України Петра Порошенка та його політики як такої. Говорячи про феномен висловлення «президент Євромайдану», можна зрозуміти прихований наратив широкого незадоволення владою України як такою, що прийшла до влади внаслідок «бунту» (навіть хоча Петро Порошенко переміг на загальнонаціональних виборах). Також у статті важливе місце займають марні надії московського політикуму, що «новий президент» (у 2014 р. П. Порошенко, у 2019 р. В. Зеленський) виявиться більш слухняним до бажань кремлівських керманів, а також буде «не бунтувати» і впроваджувати зросійщення українського народу. Центральне місце в наративах московських редакційних статей (в двох різних газетах, різних років!) займає ідеалізація порядку, вертикалі влади, будь-який натяк на демократичний хаос викликає протест, навіть у редакторів відносно «незалежної» Gazeta.ru, не кажучи вже про ТАСС.

Вивчаючи проблематику Революції гідності авторка статті не може не звернутися до угоди про «євро асоціацію» та розуміння її важливості як такої. Розглядаючи один з пунктів Угоди про асоціацію України з ЄС ми бачимо, що документ гарантує приєднання української держави до європейського економічного та політичного простору: «...політична асоціація та економічна інтеграція України з Європейським Союзом залежатиме від прогресу в імplementації цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах...» [9]. Зрозуміло, що така інтеграція розв’язує таку звану «економічну проблему торгівлі та відносин з РФ» (яку московські ЗМІ та політики вважають чи не ключовою в «українському питанні»), оскільки по-перше в Україні буде відносно вільний та більш розширений так званий «економічний простір» для проведення обміну товарами, по-друге, це означає відхід від значного впливу Російської Федерації в експорті товарів (закупівлі товарів з України). Для більш глибокого розуміння так званого «ставлення» до угоди, давайте порівняємо статті Radiosvoboda.org (2016 р.) та Gazeta.ru (2015 р.). Перше представляє собою україномовну редакцію фінансованої урядом США мас-медіа корпорації Radio Free Europe/Radio Liberty. Їх позиція з теми асоціації України з ЄС (аналізуємо два едіторіали, тобто редакторські статті-аналітики, на відміну від репортерських статей про факти певних подій) оптимістична, з цитуванням експертів з НДО економістів: «...Що ж до впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на економіку, то, каже Радіо Свобода голова Комітету економістів України Андрій Новак, наразі він не помітний. Але він пояснює це російською агресією на Донбасі та відсутністю дієвих реформ. Український експорт до країн ЄС поки що скорочується та змінюється його структура. Але з політичної точки зору асоціація з ЄС і зона вільної торгівлі – це крок до повноцінної євроінтеграції України...». Тобто, в українсько-американському виданні ми можемо помітити позитивне ставлення до євроінтеграції як такої, але й наведення проблем. Основною проблемою для нашої держави, посилюючись на сучасну парадигму політики України та думку експерта, журналістка Т. Ярмошук для «Радіо Свобода», таким чином, представляє відсутність або недостатню дієвість реформ в економічному плані, а також корупцію [10]. Ця позиція, в цілому, є типовою для західних та незалежних українських представників ЗМІ.

Натомість, представники російських ЗМІ одразу після заяв європейських та українських політиків про підписання євроасоціації, почали писати контрверсійні статті по-типу: «...з 1 січня вступить в силу угода про Євроасоціацію – та сама, через яку два роки тому розгорілися пристрасті. Вже очевидно, що вона стане ще одним випробуванням для економіки України, оскільки позбавить можливості вигідно торгувати з Росією...» [7]. Проглядаючи цю частину статті від 2015 р. ми можемо побачити приховане гасло «Це все загниваючий Захід» (майже в усіх «глобальних проблемах» в Російській Федерації звинувачують Європу та США), а також ми можемо бачити продовження наративу про «...позбавлення можливості вигідно торгувати з Росією...» [7]. Тобто, ця заява одразу «програмує» громадян в тому, що Московщина представляє собою величезне спасіння для України («врятує її економіку від впливу з боку Загниваючого Заходу»), а також створює «плацдарм» в російськомовному інформаційному просторі для поширення у майбутньому заяв про важливість та унікальність впливу Російської Федерації на економіку України.

Цікавим для обговорення буде також погляд американського історика Френсіса Фукуями щодо Революції гідності, влади, а також впливу РФ та Путіна на зовнішню та внутрішню політику України. Як зазначається у інтерв'ю «Українській правді»: «...встановлення демократії поставить крапку у військових конфліктах, і єдиною формою взаємодії між країнами стане економіка... Пророкуючи неминучу стагнацію російської економіки і подальше падіння режиму Володимира Путіна. Головне питання нового керівництва країни – це ефективне, прозоре і зрозуміле управління з одного боку, і позбавлення від корупції з іншого...» [11]. Читаючи це інтерв'ю 2014 року одразу впадає в око заява про важливість «позбавлення від корупції». Як було зазначено раніше у статті, ЗМІ РФ «дотеоретизувалися» про «гріхи Майдану» до того, що корупцію нібито й не вбачають таким собі мінусом для тієї ж Московщини. Фактично, Френсіс Фукуяма надав нам прогноз стосовно шансів процвітання корумпованих режимів, на кшталт кремлівського: плачевні та не передбачають подальших перспектив для населення країн. Україна ж – незалежна держава, яка має свої закони та завдяки впровадженню європейських стандартів та побудови у державі демократичного транзиту влади поступово позбувається впливу московських ідеалів щодо «вертикалі влади» та відголосів «радянщини», а головний ворог країни «корупція» згодом зійде нанівець.

Для повноти картини розуміння так званого «українського питання» звернемося також до погляду (стаття позначена як «Opinion» – тобто, думки та аналітика одного з журналістів, але без офіційної згоди з цим всієї редакції, чи редактора, як у випадку з едіторіалами), поданого на сайті німецької радіостанції DeutscheWelle, щодо подій «Революції гідності» у 2013–2014 рр.: «...з тих пір Кремль помітив зменшення свого впливу в Україні – розвиток, якого він вважає загрозою для своєї влади. Люди в Україні, однак, називають це своєю “Революцією гідності”, оскільки вони більше не були готові дозволити авторитарній системі продовжувати їх принижувати та грабувати. Але це битва, яка далеко не виграна...» [12]. З цих рядків випливає, що незважаючи на агресію Росії, анексію Криму та війну на Донбасі, які негативно впливають на емоційний та економічний стани в державі, попри тиск з боку РФ Україна вибрала шлях до Євроінтеграції.

Йоганн Бернд продовжує: «...найбільшою небезпекою для країни все ще залишається загроза з боку Росії. Кремль робить все можливе, щоб не допустити створення вільної України. Анексія Криму та війна на Донбасі дестабілізують країну політично, економічно та військово. Українці мають рацію, вважаючи поведінку Росії щодо своєї країни агресією...» [12]. Ми бачимо елемент наративу «Європа побоюється розширення впливу РФ на всі сфери життя», проте також надається меседжу про стійку позицію однієї з країн «Європейського блоку» щодо агресії РФ. Основним висновком з подій Революції гідності для української держави німецький автор подає повну незалежність політики України без впливу «російських ватажків», їхніх примх, а також бажань заново створити «Новий Радянський Союз» з назвою «Велика Росія» [12].

Таким чином, розгляд документів, статей та інтерв'ю підводить нас до висновків, що впливають з розмірковувань про актуальність «українського питання» та подій навколо Революції гідності 2013–2014 рр. для «порядку денного» у світі тоді і зараз. Ми порівняли, хоча й фрагментарно, ЗМІ з часів власне Революції до сьогодні, 2021 року. Чи змінилися ключові наративи ЗМІ? Парадоксально, але відповідь – «ні». Московські ЗМІ продовжили змалювання образу ворога та змалювання революції як жахливого хаосу, тим часом як українські та західні ЗМІ що в 2014, що в 2016, що в 2017, що в 2021 році говорили про «повільність реформ та корупцію». Бачимо яскраву відмінність між двома меганаративами: один залякує революційним безпорядком та змальовує ситуацію в сусіда як вкрай погану, а інший представляє вкрай самокритичний, але оптимістичний у погляді на майбутнє наратив. Порівняння власне фактів з події Революції гідності та їхнього зображення в ЗМІ призвело до виокремлення низки висновків. По-перше, ми вважаємо, що саме самовпевнені дії влади та обманування народу у 2013 р. призвели до розгортання Революції гідності. По-друге, проаналізувавши дезінформуючі, пропагандистські заяви у статтях московських ЗМІ що часів одразу після Революції, що цьогорічні, стають зрозумілими майже не приховані бажання Російської Федерації щодо експансії та асиміляції України як такої. Були розкриті такі наративи у ЗМІ, які, як можна помітити, корелюють з постулати ведення політики ватажками РФ: підтримка корупції, відкритих хабарів, визнання використання методів «quid pro quo» (брудної дипломатії, шантажу). По-третє, погляд на події Революції гідності як політичної кризи, навіть «кризи в Україні» взагалі, був використаний московським урядом для зображення України хаотичним простором, де відбувається всевладдя революційних вождів, а демократичні суперечки ведуть до перманентної політичної нестабільності.

Аннотация. Стаття базується на аналізі причин і результатів революції Гідності на основі новітніх джерел (законів, політичних заявлень, а також статей в українських, російських і західних СМІ) для виявлення типових наративів і постулатів в СМІ різних країн про події 2013–2014 гг. І описання їх наслідків.

Ключевые слова: інформаційна війна, Революція Гідності, постправда кризис в Україні, «український вопрос».

Abstract. The article is based on the analysis of the reasons and the results of the Revolution of Dignity based on the latest sources (laws, political statements, as well as articles in Ukrainian, Russian and Western media), while identifying typical narratives and postulates in the media about the events of 2013–2014 and their consequences.

Key words: Information war, Revolution of Dignity, post-truth, “crisis in Ukraine”, “Ukrainian question”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Mieliekiestsev K. Polish-Ukrainian relations and the issue of historical grievances in the societies of two countries. *Історичні і політологічні дослідження*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. № 1. С. 270–283.
2. Mieliekiestsev K. The “Post-truth era” and its effects on public perception of Georgian and Ukrainian history. *15th International Silk Road virtual conference. Conference Proceedings (Silk Road 2020) = შპრეშუძოლ გზის 15-ე დისტანციური საერთაშორისო კონფერენცია*. Silk Road Conferences. October 09-10. Tbilisi, Georgia, 2020. pp. 24–32.
3. Мелекесцев К. Історія України в політичних маніпуляціях епохи постправди. *Історичні і політологічні дослідження*. №1 (66). С. 130–142. DOI: <http://dx.doi.org/10.31558/2079-1828.2020.1.10>
4. Паламарчук Ю. Д. Революція Гідності: історичні факти та інформаційне протистояння. *Ідентичності та політичні інститути : виклики для України. Матеріали Всеукраїнської наукової конференції* / ред. Ф. В. Барановського, Л. О. Дудки. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2021. №6. 135 с. С. 97–101.
5. Ukraine protests after Yanukovich EU deal rejection. *BBC*. 30 November 2013. URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-25162563>
6. Закон України Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальних законів щодо додаткових заходів захисту безпеки громадян. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 22, ст. 801.
7. Не перешли через Майдан. От редакции. *Газета.ру*. 18.12.2015. URL: https://www.gazeta.ru/comments/2015/12/18_e_7977137.shtml
8. Украина шесть лет спустя: «евромайдан», который так и не стал «революцией достоинства». Редакция: Кризис на Украине. *ТАСС*. 21.02.2021. URL: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/7798671>

9. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text Офіційний вісник України, 26.09.2014 р., № 75, том 1, с. 83, стаття 2125.

10. Ярмошук Т. Угода про асоціацію для українців символізує цивілізаційний вибір – експерт. Радіо Свобода. 20 листопада 2016 р. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28126929.html>

11. Найем М. Френсіс Фукуяма: Путін робить рівно те саме, що робив Гітлер. *Українська правда*. 27 серпня 2014 р. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/08/27/7035903/>

12. Johann B. Opinion: Revolution of dignity in Ukraine. *Deutsche Welle*. URL: <https://www.dw.com/en/opinion-revolution-of-dignity-in-ukraine/a-18077223>

УДК 327

ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВИ У КІБЕРПРОСТОРІ: АТАКА ЧИ ЗАХИСТ?

А. В. Савчук, Ю. В. Котик

Анотація: стаття присвячена проблематиці кібербезпеки в політиці держави та визначенню впливу агресивної поведінки у кіберпросторі на міждержавні відносини на прикладі Російської Федерації. Окреслено вплив сучасних технологій на державну політику та національну безпеку, охарактеризовано основні переваги та недоліки активного використання кібер-можливостей держави у контексті нападу.

Ключові слова: кібербезпека, технології, національна безпека, міждержавні відносини, Російська Федерація.

Стрімкий розвиток технологій вплинув на розширення інформаційного поля та кіберпростору. Активна людська діяльність не лише сприяє розширенню спектру загроз, а змінює тактику кібератак. Кібербезпека є важливим аспектом життя сучасної людини, оскільки вона захищає невід’ємну від її життєдіяльності категорію «власності». Вона передбачає збереження конфіденційних даних щодо кожної особистості, захист інформації про здоров’я людини та інтелектуальну власність, і що важливо, забезпечує охорону державних та галузевих інформаційних систем. Особливого значення ця проблематика має для України, яка стала полігоном для випробувань новітніх технологій та зрештою від яких значно постраждала.

Метою статті є аналіз конкретної моделі поведінки держави у кіберпросторі – Російської Федерації, спрогнозувати її вплив на відносини з іншими акторами міжнародних відносин, а також визначити, яка саме поведінка в кіберпросторі є прийнятною для держави в сучасних умовах.

Росія – одна з тих держав, яка найчастіше згадується у повідомленнях засобів масової інформації про вчинені кібератаки, викрадення даних та втручання у виборчі кампанії інших країн. Особливо кричущими випадками можна згадати її зусилля вплинути на вибори президента США у 2016. У 2020 році ситуація була схожою [1]. В обох випадках російські цілі полягали в тому, щоб підірвати віру суспільства в демократичний процес США, очорнити невинуватих російській адміністрації кандидатів і завдати шкоди їх виборності та потенційному президентству. У виборчій кампанії 2020 року американські слідчі виявили, що хакери російської військової розвідки проникли в численні державні та місцеві виборчі бюро, заявивши, що крадіжки включають конфіденційну інформацію про близько 500 000 виборців [2]. Одночасно федеральні чиновники також заявили, що не мають жодних ознак того, що хакерство змінило результати або втрутилося у вибори.

Дії Російської Федерації дуже добре відомі міжнародній спільноті, зокрема і в кіберпросторі, хоча усе, як це притаманно адміністрації цієї держави, заперечується. Той факт, що РФ не надто переймається з приводу відвертої брехні щодо агресивної поведінки, має свої наслідки [3]. В першу чергу, така активність і «відкритість» в кіберпросторі відчутно впливає на відносини між державами. Через постійну фіксацію спеціалістами